
STUDIA Z DZIEJÓW ROSJI I EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Mariusz Kulik, *Działalność rosyjskiej cenzury wojskowej w czasie I wojny światowej*

Mariusz Wołos, *La guerre polono-soviétique de 1919–1921 et le traité de Riga en tant qu'élément stabilisateur en Europe centrale et orientale*

Małgorzata Świder, *Zachodnioniemiecka dyplomacja o zagrożeniu radziecką interwencją zbrojną w Polsce – jesień 1980 r.*

POLSKA AKADEMIA NAUK ■ INSTYTUT HISTORII

POLSKA AKADEMIA NAUK ▪ INSTYTUT HISTORII

STUDIA Z DZIEJÓW
ROSJI I EUROPY
ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

TOM LVI

zeszyt 2

WARSZAWA 2021

Publikacja dotowana ze środków publicznych Ministerstwa Edukacji i Nauki

Redakcja

Daniel Boćkowski (redaktor naczelny), Tadeusz Epsztein (z-ca redaktora),
Aleksandra Leinwand (sekretarz redakcji), Jan Jacek Bruski, Andrzej Furier

Komitety Redakcyjny

Iskra Bayewa (Uniwersytet Sofijski, Bułgaria), Andrzej Essen (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska), Jarosław Hrycak (Narodowy Uniwersytet „Akademia Kijowsko-Mohylańska”, Ukraina), Natalia Liebidiewa (Rosyjska Akademia Nauk, Rosja), Piotr Łossowski (Prof. em., Instytut Historii PAN, Polska), Wojciech Materski (Instytut Studiów Politycznych PAN, Polska), Kimitaka Matsuzato (Uniwersytet Hokkaido, Japonia), Antony Polonsky (Prof. em., Holocaust Studies, Brandeis University, USA), Andrzej Nowak (Uniwersytet Jagielloński, Instytut Historii PAN, Polska), Timothy Snyder (Uniwersytet Yale, USA), Dariusz Staliūnas (Litewski Instytut Historyczny w Wilnie, Litwa), Roman Szporluk (Prof. em., Uniwersytet Harvarda, USA), Jacek Tebinka (Uniwersytet Gdański, Polska), Romuald Wojna (Prof. em., Instytut Historii PAN, Polska), Elżbieta Znamierowska-Rakk (Prof. em., Studium Europy Wschodniej UW, Polska)

Redaktorzy językowi

Ewa Bazyl (jęz. polski), Katarzyna A. Chmielewska (jęz. francuski),
Agnieszka Pospiszil (jęz. rosyjski), Grażyna Waluga (jęz. angielski)

Adres Redakcji

Rynek Starego Miasta 29/31
00-272 Warszawa
e-mail: sdr@ihpan.edu.pl
<http://www.sdr-ihpan.edu.pl>

Makieta wnętrza i projekt okładki

Dariusz Górski

© Copyright by Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk,
Warszawa 2021

p-ISSN 1230-5057

e-ISSN 2353-6403

(wersja pierwotna)

Spis treści

IN MEMORIAM. Profesor Stanisław Ciesielski (1954–2020)	5
--	---

ARTYKUŁY

Stanisław Ciesielski , Nacjonalizm Stalina / Stalin's Nationalism	9
Katarzyna Buczek , Krzemieniecka Szkoła Mechaniki Praktycznej przy Gimnazjum/ Liceum Wołyńskim – zarys problemu / Kremenets School of Practical Mechanics at the Volhynian Gymnasium/Lyceum – the Outline of the Problem	31
Mariusz Kulik , Działalność rosyjskiej cenzury wojskowej w czasie I wojny światowej / Operation of Russian Military Censorship during the First World War	47
Mariusz Wołos , La guerre polono-soviétique de 1919–1921 et le traité de Riga en tant qu'élément stabilisateur en Europe centrale et orientale / The Polish-Soviet War of 1919–21 and the Treaty of Riga as a Stabilising Element in Central and Eastern Europe	71
Jan Pisuliński , Koncepcje federacyjne w II Rzeczypospolitej / Federation Ideas in the Second Polish Republic	99
Michał Jerzy Zacharias , Milovan Đilas – polityk, myśliciel, analityk systemu komu- nistycznego. Cz. 2: Komunista i buntownik / Milovan Đilas – A Politician, Thinker, Analyst of the Communist System. Part 2: A Communist and Rebel ..	123
Małgorzata Świder , Zachodnioniemiecka dyplomacja o zagrożeniu radziecką interwencją zbrojną w Polsce – jesień 1980 r. / West German Diplomacy on the Threat of Soviet Military Intervention in Poland – Autumn 1980	145
Andrzej Furier , Wybory do Rady Najwyższej Gruzińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej w 1990 r. – koniec komunistycznego monopolu władzy / Elections to the Supreme Council of the Georgian Soviet Socialist Republic in 1990 – the End of the Communist Power Monopoly	163

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Białogwardzista w Błękitnej Dywizji (Manuel Ferreras-Tascón)	187
Katolicyzm w Bośni i Hercegowinie w świetle książki Henryka Mieczysława Jagodzińskiego, <i>Opowieść o Josipie Stadlerze, pierwszym arcybiskupie Sarajewa</i> (Lilla Moroz-Grzelak)	194
Przemysław Adamczewski, <i>Polski mit etnopolityczny i Kaukaz</i> (Agnieszka Orzelska-Stączek)	198
Stanisław Borowiak, <i>Dwór a wieś folwarczna w Poznańskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku</i> (Tadeusz Epsztein)	203
Aleksander Szklennik, <i>Wspomnienia o wydarzeniach w Wilnie i w kraju. Dziennik, wstęp i oprac. Joanna Gierowska-Kałuża</i> (Roman Jurkowski)	208

„Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”

Wytyczne dla autorów

I. Uwagi ogólne

- 1) **Aby artykuł mógł zostać przyjęty do druku, musi spełniać następujące kryteria:**
 - Być wynikiem samodzielnych badań, niepublikowanych wcześniej w innych czasopiśmie.
 - Spełniać kryteria formalne i uwzględniać wskazówki redakcyjne.
 - Otrzymać dwie pozytywne recenzje zgodnie z zasadami *double-blind review*.
 - Musi być zgodny z zasadami „zapory ghostwriting”. Wszelkie ujawnione przypadki *ghostwriting* (ukrycia swego udziału przez autorów lub pisanie tekstu na zamówienie) i *guest authorship* (dopisywania do listy autorów osób, których udział w powstaniu tekstu był znikomy) będą podawane do publicznej wiadomości na stronach internetowych naszego czasopisma. O fakcie tym poinformowana zostanie także jednostka organizacyjna zatrudniająca autora.
 - W uzasadnionych przypadkach Redakcja może zażądać oświadczenia o wkładzie autora/autorów zgodnie z zasadami zapory ghostwriting.
 - Autorzy mogą być poproszeni o złożenie oświadczenia o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).
- 2) Redakcja przyjmuje teksty w wersji elektronicznej w następujących formatach: **doc, docx, rtf**.
- 3) Teksty artykułów nie powinny w zasadzie przekraczać **objętości 50 tys. znaków, licząc ze spacjami i przypisami** (ok. 30 stron znormalizowanych), a teksty **recenzji – 18 tys. znaków ze spacjami i przypisami** (ok. 10 stron znormalizowanych). Redakcja zastrzega sobie możliwość skracania tekstów.
- 4) Teksty **nie powinny być formatowane**, np. przez użycie odmiennych rodzajów czcionek, czcionki rozstrzelonej (zamiast rozstrzeżeń należy stosować pogrubienia). Kursywa może być stosowana wyłącznie w opisach bibliograficznych, do zapisów tytułów. Zaznaczenia wymagają jedynie kolejne akapity.
- 5) Artykuły należy nadsyłać w postaci elektronicznej, w formie załącznika, drogą mailową na adres sdr@ihpan.edu.pl.
- 6) O przyjęciu artykułu do druku autorzy powiadomieni zostają drogą elektroniczną.
- 7) W przypadku potrzeby poprawienia bądź uzupełnienia złożonego tekstu zgodnie z wytycznymi recenzentów **czas wykonania tych zmian wynosi 21 dni od daty przysłania uwag recenzenta lub redakcji**. Brak poprawionego tekstu w wyznaczonym terminie oznacza przesunięcie go do następnego numeru.
- 8) Teksty do korekty autorskiej otrzymuje się w pliku PDF. Wszelkie uwagi należy dołączać przesyłając plik zawierający informacje o dostrzeżonych błędach. Można też wydrukować przesłany plik i nanieść korektę, a potem nadesłać na adres redakcji. Przekroczenie terminu nadesłania korekty autorskiej oznacza opublikowanie artykułu zgodnie z wysłaną podstawą.
- 9) **Teksty artykułów** powinny mieć następującą **strukturę**:
 - imię i nazwisko autora (u góry po lewej stronie);

- afiliacja – w formie wymaganej przez instytucję zatrudniającą (w innych wypadkach podajemy miejscowość);
- tytuł artykułu w **języku polskim i angielskim**;
- zarys treści w **języku polskim** (objętość 400–700 znaków) oraz w **języku angielskim – krótkie omówienie treści artykułu**;
- słowa kluczowe w **języku polskim i angielskim** – 5–7 słów lub fraz;
- treść artykułu;
- bibliografia przywoływanych w przypisach publikacji;
- streszczenie w **języku polskim i angielskim** (objętość 1000–1800 znaków) – krótka prezentacja treści artykułu, zawierająca rezultaty przeprowadzonej analizy, płynące z niej wnioski oraz omówienie zastosowanej metodologii;
- krótka nota o autorze w języku polskim (angielski opcjonalnie) – 200–400 znaków (podstawowe miejsce pracy i aktualny adres e-mailowy, ewentualnie zainteresowania badawcze autora).
- Obowiązkowo należy podać pełny adres podstawowego miejsca pracy oraz aktualny adres e-mail. Są to dane niezbędne do indeksowania.

Zarys treści, słowa kluczowe i streszczenie mogą być przetłumaczone w wydawnictwie podczas przygotowywania tomu do publikacji, jednak materiały przesłane przez autora muszą zawierać wszystkie elementy w języku polskim.

- 10) Struktura artykułów recenzyjnych, recenzji i notek recenzyjnych:
- Artykuły recenzyjne: imię i nazwisko autora oraz tytuł artykułu recenzyjnego podajemy na początku tekstu.
 - Recenzja: imię i nazwisko autora podajemy pod tekstem recenzji.
 - Notka recenzyjna: podpisujemy pod tekstem inicjałem autora.
 - Układ: nad tekstem zamieszczamy nagłówek: imię (rozwinęte) i nazwisko autora recenzowanej pracy, kursywą zapisujemy pełny tytuł według strony tytułowej (gdy recenzja dotyczy pracy zbiorowej lub edycji źródłowej po tytule podajemy pełne imiona i nazwiska redaktorów lub wydawców; jeśli praca jest wielotomowa – liczbę tomów lub części cyframi arabskimi, np. t. 1–2), miejsce i rok wydania, nazwę wydawnictwa, liczbę stron, ewentualnie nazwę serii wydawniczej. W nagłówkach stosujemy skróty w języku recenzowanej pracy, np. ed., bearb. von, hrsg. von itp.
- 11) **In memoriam**
- Układ: w tytule imię i nazwisko zmarłego wersalikami, poniżej, w nawiasie okrągłymienne daty z pełnymi nazwami miesięcy urodzenia i śmierci;
 - imię i nazwisko autora podajemy pod tekstem recenzji.

II. Zapis cytatów

1. Cytaty:

- Wszystkie cytaty powinny być zaznaczone cudzysłowem.
- Źródła cytowane w tekście podaje się w zasadzie w języku oryginału; w przypisach zaś, w miarę potrzeby, umieszczamy przekład.
- Cytaty źródłowe z rękopisów modernizujemy zgodnie z odpowiednią instrukcją wydawniczą.

- W wypadku słowiańskich alfabetów cyrylickich cytaty i opisy bibliograficzne podajemy w alfabecie oryginalnym.
- Cytowanych fragmentów źródłowych nie poprzedzamy i nie kończymy wielokropkiem.
- Opuszczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy wielokropkiem w nawiasach prostokątnych: [...].

III. Pisownia imion, nazwisk i innych wyrażen określających osoby

- 1) Stosujemy oryginalną pisownię imion i nazwisk obcych lub pisownię przyjętą obecnie w polskiej tradycji naukowej, np. Szekspir, Waszyngton.
- 2) Imiona osób po raz pierwszy wzmiankowanych powinny być przytoczone w pełnym brzmieniu; w pozostałych przypadkach można podać inicjały imion i nazwisko lub tylko nazwisko, np. Kościuszko, Mickiewicz.
- 3) Osoby wymieniane w recenzjach występują bez stopni oraz tytułów naukowych i zawodowych. Słowo „Autor” piszemy wielką literą o ile odnosi się do autora recenzowanej pracy.

IV. Zapis skrótów, dat i innych określeń czasu oraz liczebników

- 1) W tekstach stosujemy ogólnie przyjęte skróty słownikowe: itd., m.in., etc., sygn., ver. (verso), rec. (recto) i inne.
- 2) Zapis dat w tekście:
 - miesiąc słownie, np. 5 września 1945 r.;
 - przy różnych stylach (kalendarzach): 25 października / 7 listopada 1917; 24 grudnia 1902 / 3 stycznia 1903 r.;
 - okresy od do: np. 1–10 maja 1975 r. (stosujemy półpauzę bez spacji), 1 maja – 10 czerwca 2001 r. (stosujemy półpauzę ze spacjami);
- 3) W przypadku braku daty dziennej miesiąc zawsze słownie, np. w marcu 1945 r.
- 4) Pisownia określeń „wiek”, „rok”:
 - przed – rozwinięte, np. w wieku XIX, w roku 1969;
 - po – skrócone, np. w XX w., w 1951 r.

V. Zapisy bibliograficzne

- 1) Przypisy należy numerować w ciągu i umieszczać na dole strony. W przypadku zbiegnięcia się w tekście odsyłacza do przypisu z przecinkiem, średnikiem lub kropką kończącą zdanie odsyłacz umieszczamy przed tymi znakami (z wyjątkiem skrótów, np.: w. lub r.).
- 2) W przypisach stosuje się skróty łacińskie pisane kursywą, np.: *ibidem*, *idem*, *eadem*, *iidem*, *op. cit.*, *loc. cit.*
- 3) Opis bibliograficzny od poprzedzającego go cytatu bądź wywodu oddziela się przecinkiem.

- 4) Miejsce wydania podaje się w języku oryginału. W przypadku występowania wielu miejsc wydania należy podać pierwsze trzy miejsca wydania lub tylko pierwsze z dopiskiem [et al.].
- 5) Zapis bibliograficzny publikacji książkowych: inicjał imienia i nazwisko autora, *Tytuł*, ewentualnie wydanie, miejsce i rok wydania, s.; np.: P. Chmielewski, M. Wilk, *Zarys dziejów ZSRR 1917–1977*, wyd. 2: Łódź 1985, s. 49.
- 6) Zapis artykułu w pracy zbiorowej: inicjał imienia i nazwisko autora, *Tytuł*, w: *Tytuł pracy zbiorowej*, red. inicjał imienia i nazwisko redaktora (redaktorów), ewentualnie tom (cyframi arabskimi), miejsce i rok wydania, s.; np.: A. Paczkowski, *Polacy pod obcą i własną przemocą*, w: *Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania*, red. S. Courtois, N. Werth, J.-L. Panné, A. Paczkowski, K. Bartošek, J.-L. Margolin, Warszawa 1999, przeł. K. Wakar, s. 241.
- 7) Zapis artykułu w czasopiśmie oraz w wydawnictwie ciągłym o charakterze wydawnictwa zbiorowego: inicjał imienia i nazwisko autora, *Tytuł*, „Tytuł Czasopisma” (lub skrót tytułu, bez cudzysłowu), tom (ew. rocznik) cyframi arabskimi, rok wydania w nawiasie, numer lub zeszyt cyframi arabskimi, s., np.: T. Epsztejn, *Nieznane fakty z biografii Romana Aftanazego (1914–2004)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 50 (2015), z. 2, s. 105–118. Wszystkie elementy tytułów czasopism poza spójnikami zapisujemy wielkimi literami.
- 8) Serie wydawnicze zaznaczamy po miejscu i roku wydania w nawiasie okrągłym, np.: J. Tyszkiewicz, *Średniowieczne granice wytyczone wzdłuż rzek w Europie Środkowej*, w: *Z dziejów średniowiecznej Europy Środkowo-Wschodniej*, red. J. Tyszkiewicz, Warszawa 2007 (Fasciculi Historici Novi, t. 6), s. 145–152.
- 9) Stosujemy określenia skrótowe w języku publikacji: wyd., oprac., tł., red. dla książek wydanych w języku polskim i analogicznie: ed., vol., hrsg., bearb., Bd. etc.

„Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”

Zasady recenzowania artykułów

Procedura recenzowania artykułów odbywa się zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego opublikowanymi w broszurze „Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce”, Warszawa 2011 (<http://www.nauka.gov.pl/?id=2263>).

- Autorzy, nadsyłając artykuł, wyrażają tym samy zgodę na proces jego recenzji.
- Nadesłane artykuły są poddawane ocenie formalnej przez Redakcję, a następnie odsyłane do recenzji. Oceniane są zawsze przez dwóch recenzentów zewnętrznych z obszaru naukowo-badawczego zgodnego z przedmiotem opracowania, którzy nie są członkami Redakcji pisma.
- Wyboru recenzentów dokonuje redaktor naczelny w porozumieniu z redaktorem tematycznym.
- Recenzje mają formę pisemną. Wzór recenzji umieszczony jest na stronie internetowej czasopisma.
- W przypadku tekstów powstałych w języku obcym co najmniej jeden z recenzentów jest afiliowany w instytucji zagranicznej innej niż narodowość autora artykułu.
- Recenzowane artykuły nie są wysyłane do recenzentów z placówki afiliowanej przez autora.
- Prace recenzowane są anonimowo. Autor nie pozna nazwisk recenzentów, a recenzenci nazwiska autora.
- Artykułowi nadawany jest kod identyfikujący go na dalszych etapach procesu wydawniczego. Autor zawsze zostaje poinformowany o wynikach recenzji. Autorowi nie odsyła się recenzji.
- Recenzję zawierającą uwagi krytyczne i sugestie redaktor naczelny kieruje do autora, który dokonuje wymaganych poprawek.
- Artykuł po poprawkach może być ponownie kierowany do recenzenta w celu akceptacji, jeśli ich zakres był znaczący.
- Ostateczną decyzję o opublikowaniu artykułu podejmuje redaktor naczelny. Warunkiem przyjęcia artykułu do publikacji są dwie pozytywne recenzje.
- Dopuszcza się polemikę autora z recenzentem (w przypadku krytycznych uwag recenzenta dotyczących kwestii merytorycznych).
- Lista recenzentów współpracujących z redakcją publikowana jest co roku na stronie internetowej czasopisma oraz w bieżącym numerze.

Recenzenci współpracujący ze „Studiami z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”

Iskra Baewa, Wiesław Balcerak, Piotr Biliński, Zbigniew Błaszczak, Adam Bosiacki, Krzysztof Buchowski, Tomasz Bugaj, Henryk Bułhak, Jan Jacek Bruski, Wiesław Caban, Antoni Marian Cetnarowicz, Jan Chodakiewicz, Andrzej Chodubski, Andrzej Chojnowski, Piotr Chomik, Andrzej Chwalba, Piotr Cichoracki, Stanisław Ciesielski, Andrzej Czarniakiewicz, Tadeusz Czekalski, Maria Czepe, Oleg Czistiakov, Adam Danilczyk, Joanna Darczewska, Anna Dąbrowska, Sneżana Dmitrova, Tadeusz Dubicki, Mirosław Dymarski, Jerzy Eisler, Tadeusz Epsztein, Andrzej Friszke, Joanna Gierowska-Kałuża, Henryk Głębocki, Aleksander Głogowski, Michał Gnatowski, Stanisław Gregorowicz, Ryszard Gryz, Anna Grześkowiak-Krwawicz, Marek Hałaburda, Maciej Janowski, Eric Jekabsons, Dariusz Jeziorny, Agnieszka Kastory, Artur Kijas, David Kolbaia, Piotr Kołakowski, Marek Kornat, Mirella Korzeniewska-Wiszniewska, Mariusz Korzeniowski, Wojciech Kosiedowski, Jakub Kościółek, Ewa Kowalska-Dąbrowska, Magdalena Kozłowska, Krzysztof Koźbiał, Maciej Koźmiński, Anna Krwawicz, Hubert Kuberski, Marcin Kwiecień, Anna Landau-Czajka, Paweł Libera, Dariusz Libionka, Jacek Luszniewicz, Aleksander Łaniewski, Oleg Łatyszczonok, Włodzimierz Marciniak, Hanna Marczevska-Zagdańska, Artur Markowski, Grzegorz Mazur, Piotr Mikietyński, Rimantas Miknys, Dominika Mikucka-Wojtowicz, Adam Miodowski, Eugeniusz Mironowicz, Jarosław Adam Moklak, Witold Molik, Lilla Moroz-Grzelak, Grzegorz Motyka, Bogdan Musiał, Iwona Anna Ndiaye, Zbigniew Eugeniusz Niebelski, Mieczysław Nurek, Ewa Orlof, Maria Pasztor, Artur Patek, Krzysztof Pietkiewicz, Agnieszka Pospiszil, Andrzej Pukszo, Ryszard Radzik, Waldemar Rezmer, Jarosław Rubacha, Marek Rutkowski, Jan Rydel, Joanna Sadowska, Dusan Seges, Konstantin Semenov, Sławomir Sikora, Alina Skibińska, Grażyna Stachówna, Irena Stawowy-Kawka, Aleksander Srebrakowski, Grażyna Stępień-Kuczyńska, Tomasz Stryjek, Beata Szubtarska, Witold Szulc, Andrzej Szwarc, Jacek Tebinka, Piotr Ugniewski, Oksana Voytyuk, Zoran Vučković, Edward Walewander, Adam Wątor, Tomasz Wesołowski, Jacek Wijaczka, Małgorzata Willaume, Zdzisław Julian Winnicki, Monika Wojtas, Jakub Wojtkowiak, Tadeusz Wolsza, Mariusz Wołos, Lech Wyszczelski, Grzegorz Zackiewicz, Anna Zapalec, Leszek Olgierd Zasztowt, Renata Zawistowska, Zofia Zielińska, Piotr Zwierzchowski, Michał Zwierzycowski, Magdalena Żakowska, Jan Żaryn, Mirosław Żurawski vel Grajewski.

INSTYTUT HISTORII PAN
PRZEDSTAWIA

MARIUSZ KULIK

ARMIA
ROSYJSKA
W KRÓLESTWIE
POLSKIM
W LATACH
1815–1856

www.ihpan.edu.pl

<http://rcin.org.pl>